

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته الهیات
گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

ازدواج سفید و مقایسه آن با نکاح معاطاتی

استاد راهنما:

امیر حمزه سالارزائی

استاد مشاور:

اسحاق بامری

تحقیق و نگارش:

طیبه ابراهیم پیری

پاییز ۱۳۹۶

مهر آید

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان ازدواج سفید و مقایسه آن با نکاح معاطاتی قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی-فقه و مبانی حقوق اسلامی توسط دانشجو طیبه ابراهیم پیری با راهنمایی استاد پایان نامه دکتر امیرحمزه سالارزائی تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

طیبه ابراهیم پیری

این پایان نامه ..... واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ..... توسط هیأت داوران بررسی و درجه ..... به آن تعلق گرفت.

نام و نام خانوادگی	امضاء	تاریخ
استاد راهنما: دکتر امیرحمزه سالارزائی		
استاد راهنما:		
استاد مشاور: دکتر محمدرضا کیخا		
داور ۱:		
داور ۲: دکتر احسان سامانی		
نماینده تحصیلات تکمیلی: دکتر خلیل حکیمی فر		

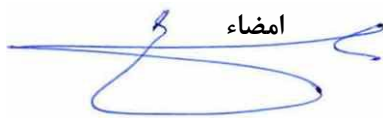
تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب طیبه ابراهیم پیری تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: طیبه ابراهیم پیری

امضاء

تقدیم به:

مهربانترین همراهان زندگیم و به پاس محبت های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی کند این مجموعه را به پدر، مادر عزیزم که حضورشان در فضای زندگی ام مصداق بی ریای سخاوت بوده است

تقدیم می کنم.

تشکر و قدردانی

نخستین سپاس از آن خداوندی است که بنده کوچکش را در دریای بیکران اندیشه، قطره ای ساخت تا وسعت آن را از دریچه اندیشه های ناب آموزگارانی بزرگ به تماشا نشیند. لذا اکنون که در سایه سار بنده نوازی هایش پایان نامه حاضر به انجام رسیده است، بر خود لازم می دانم تا مراتب سپاس را از بزرگواران به جا آورم که اگر دست یاریگرشان نبود، هرگز این پایان نامه به انجام نمی رسید.

ابتدا از استاد گرانقدرم جناب آقای امیرحمزه سالارزائی که زحمت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده داشتند، کمال سپاس را دارم. از استاد عالی قدرم جناب آقای اسحاق بامری که زحمت مشاوره این پایان نامه را متحمل شدند، صمیمانه تشکر می کنم.

چکیده

این پایان نامه به بررسی نکاح معاطاتی و مقایسه آن با ازدواج سفید می پردازد. هدف این مطالعه تبیین مشروعیت یا عدم مشروعیت ازدواج سفید و آثار مخرب آن بر قداست خانواده بوده است. روش مورد استفاده در این پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی می باشد و برای جمع آوری اطلاعات از رویکرد اسنادی استفاده شده است. سوال اصلی پژوهش ارایه می دهد مناقشه های فقهی-حقوقی ازدواج سفید چیست؟ فرضیه اصلی پژوهش بیان می دارد که ازدواج سفید با روح قانونمندی که نظم و امنیت را به دنبال دارد ناسازگار است و با ازدواج معاطاتی ماهیتا متفاوت است. یافته های مطالعه نشان می دهد که در صحت یا عدم صحت نکاح معاطاتی میان فقها اتفاق نظر وجود ندارد؛ اما اغلب فقها با استناد به اجماع، قائل به بطلان نکاح معاطاتی هستند. در ازدواج سفید هیچ یک از شرایط ازدواج معاطاتی وجود ندارد حتی شرط ازدواج هم به صورت لفظی و شفاهی ارایه نمی شود. ازدواج سفید موضوعی است که به صورت همباشی تعریف می شود و اساسا از نظر قانونی هیچ جایگاه قابل قبولی برای آن تعریف نشده است. همچنین از نظر فقهی این ازدواج معادل با همباشی می باشد و زنا به شمار می رود. بررسی عدم مشروعیت این نوع ازدواج از آن جهت مهم است که وجود عدم مشروعیت ازدواج سفید می تواند زمینه ساز مناسبی برای قانون گذاری شفاف در خصوص آن باشد و نیاز به بررسی میزان استنادی مشروعیت آن و اینکه چرا در قانون و شرع ممنوعیت برای آن به وجود آمده است دارد.

کلمات کلیدی: نکاح معاطاتی، ازدواج سفید، همباشی، قصد زوجیت، معاطات، عقد

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده	و
فصل اول: کلیات تحقیق	۱
۱-۱- مقدمه	۲
۱-۲- بیان مساله	۳
۱-۳- اهمیت و ضرورت	۵
۱-۴- پیشینه پژوهش	۶
۱-۵- اهداف پژوهش	۸
۱-۵-۱- هدف اصلی پژوهش	۸
۱-۵-۲- هدف فرعی پژوهش	۸
۱-۶- سوالات پژوهش	۸
۱-۶-۱- سوال‌های اصلی	۸
۱-۶-۲- سوال‌های فرعی	۸
۱-۷- فرضیه‌های پژوهش	۸
۱-۷-۱- فرضیه اصلی	۸
۱-۷-۲- فرضیه فرعی	۹
۱-۸- روش پژوهش	۹
۱-۹- ساختار پژوهش	۹
فصل دوم: مفاهیم و مبانی نظری پژوهش	۱۰
۱-۲- ازدواج	۱۱
۲-۲- انواع ازدواج	۱۱
۲-۲-۱- ازدواج دائم	۱۱
۲-۲-۲- نکاح مسیار	۱۲
۲-۲-۳- ازدواج متعه	۱۴
۳-۲- مفهوم عقد	۱۶
۴-۲- ازدواج سفید در ایران	۱۸
۵-۲- مفهوم نکاح و عقد نکاح	۱۸
۶-۲- جایگاه لفظ و فعل در تحقق نکاح	۱۹
۷-۲- مفهوم ازدواج و ازدواج سفید	۲۰
۸-۲- تاریخچه ازدواج سفید	۲۲
۹-۲- مراحل شکل‌گیری ازدواج سفید	۲۳

۲۳	..... ۲-۹-۱- مرحله آشنایی
۲۳	..... ۲-۹-۲- مرحله عاشق شدن
۲۳	..... ۲-۹-۳- مرحله به هم پیوستن
۲۴	..... ۲-۹-۴- مرحله خاتمه زیست مشترک و احساس شرمساری
۲۴	..... ۲-۱۰- عوامل گرایش به ازدواج سفید
۲۵	..... ۲-۱۱- تبعات ازدواج سفید از منظر جامعه شناسی و روان شناسی
۲۶	..... ۲-۱۱-۱- جامعه شناسی و ازدواج سفید
۲۷	..... ۲-۱۱-۲- روان شناسی و ازدواج سفید
۲۸	..... ۲-۱۲- معاطات از منظر فقها
۳۰	..... ۲-۱۳- مفهوم نکاح معاطاتی
۳۱	..... ۲-۱۳-۱- بررسی ماهیتی بیع معاطاتی
۳۳	..... ۲-۱۳-۲- ماهیت خیار مجلس در بیع معاطات
۳۴	..... ۲-۱۴- خیار مجلس در بیع معاطاتی
۳۵	..... ۲-۱۴-۱- معاطات در معاملات
۳۷	فصل سوم: ازدواج سپید و معاطاتی و بررسی تطبیقی آن دو
۳۸	..... ۳-۱- ازدواج سفید
۳۹	..... ۳-۲- علت گرایش به ازدواج سفید در ایران
۳۹	..... ۳-۲-۱- علت اقتصادی (مهریه های سنگین)
۴۰	..... ۳-۲-۲- علت اقتصادی (هزینه های بالای برگزاری مراسم ازدواج)
۴۰	..... ۳-۲-۳- علت روانی
۴۱	..... ۳-۲-۴- علل اجتماعی
۴۱	..... ۳-۳- حقوق اقتصادی زنان در ازدواج سفید
۴۳	..... ۳-۴- شرایط ازدواج سپید و تفاوت آن با ازدواج دائم
۴۳	..... ۳-۵- تبعات ازدواج سفید
۴۴	..... ۳-۶- اثر ازدواج سفید بر فرزندان
۴۵	..... ۳-۷- بطلان ازدواج سفید
۴۵	..... ۳-۷-۱- دلایل فقها بر بطلان ازدواج سفید
۴۷	..... ۳-۷-۱-۱- آیات
۴۸	..... ۳-۷-۱-۲- روایات
۵۰	..... ۳-۷-۱-۳- اصول عملیه
۵۱	..... ۳-۷-۱-۴- اجماع و سیره مسلمین
۵۳	..... ۳-۷-۲- دیدگاه حقوقدانان

- ۵۴-۸-۳ ممنوعیت قانونی ازدواج سفید.....
- ۵۴-۱-۸-۳ - عدم ایجاد محرمیت از طریق عقد اعم از دائم یا موقت.....
- ۵۴-۲-۸-۳ - عدم ثبت واقعه ازدواج.....
- ۳-۸-۳ وجود داشتن رابطه زنا یا روابط غیرشرعی مادون زنا که بسته به نوع آن مجازات خاص خود را دارد.....
- ۵۵-۹-۳ عوامل و دلایل این پدیده مجرمانه در ایران.....
- ۵۶-۱۰-۳ - جرایم همراه با ازدواج سفید.....
- ۵۸-۱۱-۳ - نظر فقهای معاصر در مورد ازدواج سفید.....
- ۵۸-۱-۱۱-۳ - آیت الله العظمی مکارم شیرازی.....
- ۵۹-۲-۱۱-۳ - آیت الله العظمی سیستانی.....
- ۵۹-۳-۱۱-۳ - آیت الله العظمی شبیری زنجانی.....
- ۶۰-۴-۱۱-۳ - آیت الله العظمی سیدسعید حکیم.....
- ۶۱-۵-۱۱-۳ - آیت الله العظمی سید صادق روحانی.....
- ۶۱-۶-۱۱-۳ - آیت الله العظمی موسوی اردبیلی.....
- ۶۲-۷-۱۱-۳ - آیت الله العظمی سبحانی.....
- ۶۲-۸-۱۱-۳ - آیت الله خامنه‌ای.....
- ۶۲-۹-۱۱-۳ - آیت الله بهجت.....
- ۶۳-۱۰-۱۱-۳ - آیت الله گلپایگانی.....
- ۶۳-۱۱-۱۱-۳ - آیت الله حسین وحید خراسانی.....
- ۶۳-۱۲-۱۱-۳ - آیت الله حسین نوری همدانی.....
- ۶۳-۱۲-۳ - نظرات فقهی و حقوقی در مفهوم معاطات.....
- ۶۹-۱۳-۳ - معاطات از منظر حقوقدانان.....
- ۷۱-۱۴-۳ - عقد معاطاتی در قانون مدنی.....
- ۷۱-۱۵-۳ - معاطات در عقد نکاح.....
- ۷۲-۱۶-۳ - نظر مشهور در اعتبار زوجیت.....
- ۷۴-۱-۱۶-۳ - جایگاه قصد و اراده در معاطات با بررسی نظرات فقها.....
- ۷۶-۲-۱۶-۳ - جایگاه قصد و اراده در معاطات در نظام حقوقی ایران.....
- ۷۸-۱۷-۳ - قصد زوجیت و تشکیل خانواده در نکاح معاطاتی.....
- ۷۹-۱۸-۳ - جایگاه لفظ و اراده در پذیرش نکاح معاطاتی.....
- ۸۲-۱۹-۳ - دلیل اجماع بر بطلان نکاح معاطاتی.....
- ۸۳-۲۰-۳ - نقد دلیل توقیفی بودن نکاح.....
- ۸۴-۲۱-۳ - نقش عرف در موضوع نکاح.....

۲۲-۳	در جستجوی مبرز فعلی عرفی	۸۵
۲۳-۳	آثار نکاح معاطاتی و حکم تکلیفی آن	۸۶
۲۴-۳	بررسی امکان شمول ادله معاطات نسبت به نکاح	۸۸
۲۵-۳	روایات بطلان معاطات در نکاح	۹۱
۲۶-۳	روایات صحت معاطات در نکاح	۹۳
۲۷-۳	جدول تطبیقی بررسی نکاح معاطاتی و ازدواج سفید	۹۶
۲۸-۳	جمع بندی نگارنده	۹۶
فصل چهارم: مقایسه، نتیجه گیری و پیشنهادها		
۱-۴	مقایسه ازدواج سفید و نکاح معاطاتی	۱۰۰
۲-۴	نتیجه گیری	۱۰۱
۳-۴	پاسخ به فرضیه های پژوهش	۱۰۵
۴-۴	پیشنهادات کاربردی	۱۰۶
۵-۴	پیشنهاد برای پژوهش های آینده	۱۰۶
منابع		۱۰۷

فصل اول

کلیات تحقیق

یکی از محیط‌هایی که برای انسان سازندگی فوق‌العاده دارد، محیط خانه است. در محیط خانه زن و مرد می‌توانند بسیاری از فضایل انسانی را کسب کنند و رذایل اخلاقی فراوانی را از خود بزدايند. اگر بگوئيم محیط خانه مانند جبهه، مکتب انسان‌سازی است، مبالغه نکرده ایم. ازدواج نخستین سنگ بنای تشکیل خانواده و بالطبع، جامعه و اجتماع است و میزان اندیشه و تدبیر در آن در میزان پیشرفت یا انحطاط و صعود یا سقوط جامعه تاثیر دارد. ازدواج دارای آثار و نتایج بسیاری است؛ از جمله: ارضای غریزه جنسی، تولید و بقای نسل، تکمیل و تکامل انسان، آرامش و سکون، پاک‌دامنی و عفاف و نتایج متعدد دیگر. از این رو، اسلام - به عنوان یک مکتب آسمانی - آن را نه تنها کاری محبوب و مقدس دانسته، بلکه جوانان را مؤکداً بدان توصیه کرده است. هر ازدواجی دارای اهداف خاص خود است، ولی در این میان، برخی از اهداف کم‌ارج و کم‌اهمیت و در نتیجه، ناپایدارند و نمی‌توانند برای همیشه و یا حتی مدتی دراز خوشبختی زوجین را تضمین کنند. برخی نیز ارجمند، مهم و در نتیجه پایدارند. شرع مقدس اسلام به ازدواج عنایت و تأکید فوق‌العاده‌ای دارد. به طوری که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) می‌فرمایند: «ما بُنی بِنَاءَ فِی الْإِسْلَامِ أَحَبُّ إِلَی اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مِنَ التَّزْوِیجِ» «هیچ چیزی نزد خداوند محبوبتر از ازدواج نیست» و از حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) رسیده است:

«تَزَوُّجُوا، فَإِنَّ التَّزْوِیجَ سُنَّةُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ)، فَإِنَّهُ كَانَ يَقُولُ: مَنْ كَانَ يُحِبُّ أَنْ يَتَّبِعَ سُنَّتِي، فَإِنَّ مِنْ سُنَّتِي التَّزْوِیجَ» «ازدواج کنید، که همانا ازدواج کردن سنت رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) است که همواره می‌فرمودند: هر کسی که دوست دارد از سنت من تبعیت کند، همانا «ازدواج کردن» از سنت من است.»

اسلام به پسر و دختر امر می‌کند که هر چه زودتر ازدواج کنند و آنقدر به این مهم تأکید دارد که رسول گرامی (صلی الله علیه و آله وسلم) ازدواج نکردن را اعراض از سنت خویش، یعنی خروج از اسلام، می‌داند و خانه‌ای را که در آن «ازدواج» صورت پذیرد بهترین خانه می‌داند. **ازدواج به عنوان امری مقدس شامل برخی عقود و شرایط می‌باشد که همه ادیان الهی به آن اهتمام ورزده‌اند از شرایط بارز ازدواج ثبت آن به لفظ یا به سند می‌باشد که در فقه ایران پذیرفته شده است این موضوع همچنین مورد پذیرش قانون گذار بوده است و مهمترین رکن تایید یک ازدواج قانونی را ثبت به سند آن دانسته‌اند. این سنت حسنه مکمل سایر سن‌ها، جامعه را نسبت به بسیاری از آسیب‌ها و آفات مصون می‌کند و نیاز است از این سنت حسنه محافظت و**

مراقبت صورت گیرد. یکی از آسیب‌هایی که به این سنت حسنه وارد می‌شود، انجام ازدواج بدون طی کردن روند قانونی و شرعی آن می‌باشد که ممکن است جای ازدواج مشروع را بگیرد اگرچه موضوع ازدواج قانونی کاملاً مورد پذیرش می‌باشد اما امروزه می‌توان برخی از انواع ازدواج‌ها را دید که برگرفته از فرهنگ غربی وارد ایران شده است این نوع ازدواج‌ها که به ازدواج سفید معروفند بیشتر شبیه همباشی می‌باشد تا اینکه بتوان لفظ ازدواج را به آن اختصاص داد. ازدواج سفید، یکی از این روندهای برگرفته از فرهنگ غربی و رواج یافته در کشور اسلامی ایران است. منظور از «ازدواج سفید» زندگی مشترک زن و مرد بدون ازدواج رسمی است. یعنی به گونه‌ای که زن و مرد بدون اینکه خطبه عقد یا صیغه بینشان جاری شود، برای زندگی زیر یک سقف می‌روند. معمولاً این اتفاق با آگاهی پدر و مادرها و خانواده هر دو طرف صورت می‌گیرد و آن دو مانند یک زن و شوهر با هم زندگی می‌کنند نه همخانه، دوستانه و غیره. از آنجا که جامعه ایران یک جامعه ایرانی-اسلامی است و چنین پدیده‌هایی در آن به هیچ عنوان تعریف نشده به صورت مخفیانه انجام می‌شود. به همین منظور نیز آماری درخصوص تعداد این نوع ازدواج‌ها در دست نیست. در معنای لغوی ازدواج سفید، عبارت است از شروع زندگی مشترک بدون جاری شدن صیغه عقد. برای این‌که بدانیم چنین ازدواجی در اسلام پذیرفته است یا خیر، باید بررسی کنیم که آیا فقهای امامیه ازدواج بدون خواندن صیغه لفظی عقد را قبول کرده‌اند یا ایجاب و قبول لفظی از طرف زن و مرد الزامی است؟ یکی از ارکان مهم در عقود اسلامی، شرایط قرارداد یا همان ایجاب و قبول لفظی، کتبی و شفاهی است که با بیان آن میان طرفین، عقد انشاء می‌شود، اما گاهی عقد بدون بیان صیغه لفظی انجام می‌شود که فقها از آن به عقد معاطاتی تعبیر می‌کنند. معاطات در لغت به معنی عطا کردن و بخشیدن است (جوهری ذیل ماده)؛ به‌طور مثال خریدوفروش‌های رایج، در واقع بیع معاطاتی نامیده می‌شود که هر یک از فروشنده و خریدار با قصد مبادله، با پرداخت پول و گرفتن کالا، معامله را انجام می‌دهند، بدون این‌که نیاز باشد طرفین الفاظ ایجاب و قبول لفظی را بیان کنند. در تعریف نکاح معاطاتی آمده است: آن ازدواجی است که با قصد انشاء زوجیت شرعی، به واسطه فعلی که عرفاً دلالت بر نکاح کند، انشاء عقد صورت می‌گیرد.

۱-۲- بیان مساله

موضوع مشروعیت نکاح در فقه اسلامی مورد بررسی می‌باشد در این میان چالش نوین مربوط به وجود ازدواج سفید می‌باشد برخی بیان می‌دارند که شباهت‌هایی بین ازدواج سفید و نکاح معاطاتی وجود دارد و

فقه اسلامی به نوعی و تلمیحی این موضوع را مورد پذیرش قرار داده است. مبحثی که این مطالعه به دنبال آن است پاسخ به این موضوع است که شباهتی بین معاطات و ازدواج سفید وجود دارد یا خیر؟ البته موضوع مورد بررسی به صورت شفاف قابل پیگیری است ادله اثبات فقها برای نکاح معاطاتی براساس قبول عقد با ایجاب بوده است و دارای تعهدات برای طرفین است اما در حالی که در ازدواج سفید این موضوع مورد پذیرش نبوده است و در بسیاری موارد ازدواج سفید شامل هیچ نوع تعهدی نمی باشد این مبحثی است که پایان نامه حاضر به دنبال بررسی آن می باشد. از سوی دیگر مسئله اساسی در پژوهش پیش‌رو این است که آیا می‌توان نکاح معاطاتی را صحیح دانست؟ و اینکه در فقه اسلامی نکاح معاطاتی چه و ازدواج سفید چگونه قابل بررسی تطبیقی می باشد؟ این نوع از نکاح را بسیاری از فقها همواره باطل شمرده شده و معاطات در نکاح را فاقد اثر دانسته‌اند تا جایی که در این مورد، ادعای اجماع کرده‌اند؛ در حالی که نکاح معاطاتی از میان شرایط اساسی صحت عقد نکاح، تنها فاقد لفظ است و ادله‌ای همچون سیره متشرعان، تشریفاتی بودن عقد نکاح را نمی‌توان به عنوان دلیل محکم و مورد قبول برای رد نکاح معاطاتی دانست؛ بر عکس، به دلیل وجود شرایط صحت عقود، اصل وفای به عهد و اصل صحت قراردادهای، می‌توان نکاح معاطاتی را صحیح دانست. سؤال دیگر این است که در فرض صحت نکاح معاطاتی و پذیرش نظر قائلان به صحت این نوع نکاح، توافق اراده در نکاح معاطاتی به چه نحو خواهد بود و چگونه ابراز می‌شود؟ به نظر می‌رسد ابراز اراده می‌تواند از طریق هر فعلی انجام بپذیرد که در عرف نشان‌دهنده نکاح است. با توجه به آنچه بیان شد پژوهش حاضر به مطالعه و بررسی ازدواج سفید و مقایسه آن با نکاح معاطاتی می‌پردازد. از سوی دیگر ماهیت تشخیص معاطاتی بودن یک بیع و اینکه در ازدواج سفید نیز شرایط دارد مساله‌ای است که نیاز به بررسی دارد و اینکه مشابهت‌های ازدواج سفید بیشتر به همبازی نزدیک است از نظر فقهی یا نکاح معاطاتی این موضوع بسیار مهم به شمار می‌رود. در ازدواج سفید نبود مسئولیت‌پذیری، ریسک فاکتوری اساسی برای زندگی محسوب می‌شود؛ چرا که در چنین روابطی افراد مسئولیت عملکرد خود را برعهده نمی‌گیرند. «چنین رابطه‌ای زنا تلقی می‌شود و فرزند ناشی از آن فاقد مشروعیت قانونی است. برای ازدواج سفید تبعات متفاوتی مورد نظر قرار گرفته است و بررسی رویکرد فقهی برای آن قابل بررسی می‌باشد. در این زمینه ادله قبول نکاح معاطاتی و نقض ازدواج سفید نیاز به بررسی دارد. از این رو در این پایان نامه بررسی نکاح معاطاتی و مقایسه آن با ازدواج سفید مورد نظر می‌باشد.

۳-۱- اهمیت و ضرورت

نکاح، یکی از عقودی است که در زندگی شخصی و اجتماعی هر فرد، خصوصاً زنان، دارای نقش فوق العاده است؛ زیرا از لحاظ منافع شخصی، نکاح موفق تأمین کننده سلامتی و نشاط روحی زن است. امروزه پدیده‌ای نوظهور در امر ازدواج در حال افزایش است (صفایی و امامی: ۱۳۹۱، ۲۳).

ازدواج از این نظر که عاملی برای نجات از آلودگی، موجبی برای نجات از تنهایی و سببی برای بقای نسل است، خودداری از آن همیشه سبب ایجاد بی تعادلی، نابهنجاری رفتاری و زمانی هم فساد شخصیت و حتی بیماری جسمی می گردد. بنابراین، بهترین و بالاترین نعمت ها برای هر زن و مرد از نظر اسلام تشکیل خانواده است. از این رو مقوله ازدواج و مطالعه در باب آن از اهمیت بالایی برخوردار می باشد. اگر قرار باشد افراد جامعه از نظر روانی، اخلاقی و اجتماعی سالم بمانند باید امر ازدواج ترویج پیدا کند و موضوع مهم ازدواج در جامعه به عنوان یک وظیفه و بلکه به عنوان شرط لازم برای ادامه یک زندگی درست و سالم شناخته شود. ازدواج سفید که یکی از خطرناک ترین پدیده های در جامعه ما است و کانون خانواده های سالم را تهدید می کند و به دختران و پسران اجازه می دهد بدون هیچ قرار داد شرعی رسمی و قانونی در کنار یکدیگر و زیر یک سقف زندگی کنند.

آنچه در حوزه فقه و حقوق خانواده اهمیت بسیار می یابد، تأثیر پذیرش یا عدم پذیرش نکاح معاطاتی در وضعیت روابط طرفین است. با فرض صحت نکاح معاطاتی با اعمال شیوه های ابراز اراده، نکاح تحقق می یابد و روابط زناشویی میان طرفین واقع می شود و آثار یک نکاح صحیح در روابط طرفین محقق می گردد؛ اما در فرض عدم صحت نکاح معاطاتی و شیوه های ابراز آن، روابط طرفین نامشروع بوده، آثار زناشویی مانند نفقه، مهریه، ارث و ابوت برقرار نمی گردد و فرزندان حاصل از این نوع روابط، نامشروع تلقی می شوند و با آنان همانند ولدالزنا رفتار می شود. البته با نگاه دیگر ممکن است گفته شود که صحت نکاح معاطاتی و ترویج آن باعث ترویج فساد و نوعی سوءاستفاده از این نوع نکاح می گردد. تأثیر مستقیم این مسئله در حوزه روابط خانواده، شناسایی صحیح و نظریات مبتنی بر آن، اهمیت موضوع را دوچندان می کند؛ زیرا با وجود عدم تصریح قانون و وجود اختلاف نظر در میان فقها، حکم صادره بر روابط افراد متفاوت شده، در تعیین روابط و آثار حوزه خانواده، نقش متفاوتی ایفا می کند. در پس پرده ذهن قائلان به بطلان نکاح معاطاتی، همواره مسئله مصالح اجتماعی و منع از ترویج فساد وجود داشته است؛ اما هیچ یک از آنان دلایل خود را مستند به این موارد نکرده و بیشتر، حول صحت اصل عقد نکاح معاطاتی بحث کرده اند و با دلایلی نه چندان قوی و مستحکم، در مقام رد آن برآمده اند.

۴-۱- پیشینه پژوهش

موضوع ازدواج سفید موضوع جدیدی بوده که در مطالعات فقهی حقوقی به آن توجه خاصی نشده است. لذا در این زمینه مطالعات چندانی در دسترس نمی باشد. لکن در رابطه با نکاح معاطاتی پژوهش هایی صورت گرفته که در زیر به تعدادی از آنها اشاره می شود:

پژوهشی توسط افشاری و اسدی (۱۳۹۴)، تحت عنوان بررسی فقهی، حقوقی نکاح معاطاتی و شیوه ابراز اراده در آن انجام شد. نتایج نشان داد بسیاری از فقها، نکاح معاطاتی را صحیح نمی دانند و وجود لفظ ایجاب و قبول در نکاح را از شروط صحت عقد می دانند. برخی نیز به تشریفات بودن عقد نکاح و نظم اجتماعی اشاره می کنند، اما به نظر می رسد هیچ کدام از این ها را نمی توان ادله مستحکمی برای ایجاد یک شرط جدید در عقد نکاح و ورود لفظ در شرایط نکاح دانست.

پژوهشی توسط سلیمی و سلطانی (۱۳۹۳)، تحت عنوان نکاح معاطاتی و تفاوت آن با زنا انجام شد. نتایج نشان داد نکاح معاطاتی آن است که با قصد انشاء زوجیت شرعی، به واسطه فعلی که عرفاً دلالت بر نکاح کند، انشاء عقد شود؛ درحالی که زنا، مقاربت بدون قصد انشاء زوجیت شرعی است. مشهور فقیهان با اینکه برای لفظ طریقت قائل هستند، نکاح معاطاتی را به دلیل اجماع باطل دانسته و گاهی آن را مساوی با زنا دانسته اند.

پژوهشی توسط سیدی بنایی و احمدآباد (۱۳۹۰)، تحت عنوان بررسی نکاح معاطاتی از نظر فقه و حقوق موضوعه با هدف بررسی نکاح معاطاتی از دیدگاه فقه و حقوق اسلامی انجام شد. نتایج نشان داد مهمترین دلیل بر بطلان نکاح معاطاتی اجماع و لزوم رعایت جانب احتیاط می باشد و دلایلی نیز از آیات و روایات و سیره و سنت بر آن اقامه شده که دلالت برخی از آنها خالی از اشکال نیست و قانون مدنی ماده ۱۰،۶۲ نیز به تبعیت از فقهای شیعه، لفظی بودن ایجاب و قبول را پذیرفته است. ولی برای ایجاب و قبول صیغه خاص و یا لغت و لفظ ویژه ای ملحوظ ندانسته بلکه هر لغت و هر نوع صیغه ای را که دلالت صریح بر قصد ازدواج داشته باشد کافی دانسته اند و همچنین مستفاد از ادله، جواز نوشته در بیان اراده نکاح می باشد. همچنین با توجه به ادله، ابراز اراده کتبی نیز کافی به نظر می رسد.

پژوهشی توسط هدایت نیا (۱۳۹۰)، تحت عنوان نکاح معاطاتی از منظر فقه انجام شد. نتایج نشان داد مشهور فقها، لفظی بودن ایجاب و قبول را در عقد نکاح شرط می دانند و معتقدند نکاح معاطاتی باطل است. این نوشتار به بررسی مفهوم معاطات در عقد نکاح، ارزیابی ادله بطلان و صحت نکاح معاطاتی و نقش طریقی یا

موضوعی لفظ در عقد نکاح پرداخته و به این سؤال پاسخ می‌دهد که آیا جایگزینی برای صیغه در عقد نکاح می‌باشد؟

پژوهشی توسط حسینی ادیانی (۱۳۸۲)، تحت عنوان نکاح معاطاتی، انجام شد. نتایج نشان داد ایجاب و قبول از ارکان مهم عقود و معاملات اسلامی است البته گاهی ایجاب و قبول لفظی است و گاهی فعلی که از آن به معاطات نیز تعبیر می‌شود در بسیاری از عقود و معاملات اسلامی فقیهان عقیده دارند چنانکه آن معامله با عقد لفظی تحقق یابد با معاطات نیز محقق می‌شود در تقسیم بندی موضوعات فقهی و نکاح در بخش عقود جای گرفته که نیازمند ایجاب و قبول است. در بررسی دلیلها و مبناهای فقهی این مساله است نخست به طرح دیدگاه فقیهان برجسته شیعه و اهل سنت در اعتبار عقد لفظی در نکاح و بطلان معاطات در آن پرداخته است و سپس شواهد و مستنداتی که در صحت نکاح معاطات گفته شده و یا ممکن است گفته شود را مورد نقد و بررسی قرار داده است.

با توجه به پژوهشهای صورت گرفته در زمینه نکاح معاطاتی می‌توان گفت که نکاح معاطاتی از نظر شرع مورد پذیرش واقع شده و مشکل خاصی ندارد. لکن در این میان همزیستی بدون ثبت یا همان ازدواج سفید که اکنون به یک پدیده عادی تبدیل شده است، بنظر می‌رسد که با دیدگاه فقه در تضاد باشد و از نظر قانونی نیز جایگاهی ندارد. این نوع ازدواج تغییرات عینی اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، موقعیت زن را در این مقاطع متحول کرده است در واقع از جمله عواملی که می‌تواند جوان ها را به سمت این دست از ازدواج‌ها بکشاند مشکلات مالی، محک زدن رابطه، آشنایی بیشتر و نداشتن اعتقاد به ازدواج، می‌توانند دلایل زندگی مشترک بدون ازدواج باشند که موجب می‌شود کسی حاضر به امضای عهدنامه نباشد و زندگی بدون ازدواج یا ازدواج از نوع سفیدش را ترجیح بدهند (حسن‌میری، ۱۳۹۳). با توجه به مبحث ارائه شده میت وان گفت که ازدواج سفید شرایطی را فراهم می‌کند که زندگی بدون هر گونه ایجاب و شرطی بر عقد صورت گیرد و تفاوت‌هایی با نکاح معاطاتی را نشان می‌دهد که این مطالعه به بررسی آنها می‌پردازد.

نتایج حاصل از پیشینه پژوهش: با توجه به بررسی پیشینه پژوهش می‌توان دریافت که مطالعه ای در داخل ایران در خصوص ارتباط تطبیقی نکاح معاطاتی و ازدواج سفید وجود ندارد. مطالعات داخلی مورد بررسی در خصوص ازدواج سفید کم رنگ و در برخی موارد ناقص بوده است و از این نظر نشان از نوآوری در پژوهش حاضر دارد.

۱-۵- اهداف پژوهش

۱-۵-۱- هدف اصلی پژوهش

- ۱- تبیین مشروعیت یا عدم مشروعیت ازدواج سفید و آثار مخرب آن بر قداست خانواده
- ۲- تبیین تطبیقی نکاح معاطاتی و ازدواج سفید

۱-۵-۲- هدف فرعی پژوهش

- تبیین مشروعیت یا عدم مشروعیت نکاح معاطاتی

۱-۶- سوالات پژوهش

۱-۶-۱- سوال‌های اصلی

- ۱- مناقشه‌های قانونی ازدواج سفید چیست؟
- ۲- مناقشه‌های شرعی ازدواج سفید چیست؟

۱-۶-۲- سوال‌های فرعی

- ۱- تفاوت ماهوی ازدواج سفید و نکاح معاطاتی در چیست؟
- ۲- چرا علاوه بر مخالفت شرایط ازدواج سفید با شرع، این نوع ازدواج در میان برخی جوانان رواج دارد؟

۱-۷- فرضیه‌های پژوهش

۱-۷-۱- فرضیه اصلی

- ۱- ازدواج سفید قانونمند نیست.
- ۲- ازدواج سفید مشروعیت ندارد.

۱-۷-۲- فرضیه فرعی

۱- عدم آگاهی و تقید روح شریعت موجب خلق این نوع انحرافات در بین جوانان شده است.

۲- ازدواج سفید با ازدواج معاطاتی (با شرط صحت) تفاوت ماهوی دارد.

۱-۸- روش پژوهش

با توجه به اینکه داده های مورد نیاز برای انجام پژوهش حاضر از طریق مطالعه کتب و مقالات علمی و مراجعه به کتابخانه به دست می آید. لذا پژوهش حاضر از نوع توصیفی تحلیلی می باشد. همچنین می توان گفت پژوهش حاضر از نظر هدف از نوع اکتشافی و تحلیل و از نظر منبع داده از نوع اسنادی (کتابخانه ای) و از نظر نوع کاربردی می باشد. در این پژوهش برای جمع آوری اطلاعات به کتابفروشی ها و کتابخانه ها مراجعه شده و اطلاعات مورد نیاز جمع آوری می شود. بخشی از اطلاعات مورد نیاز نیز از طریق مراجعه به اینترنت و پایگاههای اطلاعاتی جمع آوری می شود. در رابطه با ابزار جمع آوری اطلاعات می توان گفت که ابزار مورد نیاز برای جمع آوری اطلاعات در کتابخانه ها فیش (فیش برداری) می باشد.

۱-۹- ساختار پژوهش

این پایان نامه از پنج فصل تشکیل شده است. فصل اول شامل کلیات پژوهش می باشد. فصل دوم به بررسی مفاهیم و مبانی نظری پژوهش می پردازد. فصل سوم نکاح معاطاتی در منظر فقهی و حقوقی در ایران را بررسی می کند و فصل چهارم به بررسی ازدواج سفید می پردازد. فصل پنجم شامل نتیجه گیری و پیشنهادات می باشد.